

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

САЛАЛЫҚ КОНЪЮНКТУРАЛЫҚ ШОЛУ

Кәсіпорындар пікіртерімінің нәтижелері

(салалар: тау-кен өндіру және өңдеу өнеркәсібі, құрылыс, сауда, көлік және қойма,
ауыл шаруашылығы)

2020 жылғы III тоқсан

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің
Ақша – кредит саясаты департаменті

Жалпы ақпарат

I. Экономикалық жағдайларды бағалау:

- саладағы бәсекелестік (4 бет)
- инвестициялық белсенділік жағдайы (5 бет)
- валюта бағамының әсері (6 бет)
- кредиттеу шарттары (7-8 бет)

II. Кәсіпорындар қызметінің нақты көрсеткіштерін бағалау

- сұраныс және бағаларға шолу (9 бет)
- өндірістік қуаттың жүктеме деңгейі (10 бет)
- кәсіпорындардың қаржылық көрсеткіштері (11-13 бет)
- саладағы борыштық ауыртпалық (14 бет)
- еңбекақы мен жұмыспен қамту (15 бет)

Қорытынды

Пікіртерім жөніндегі мәлімет

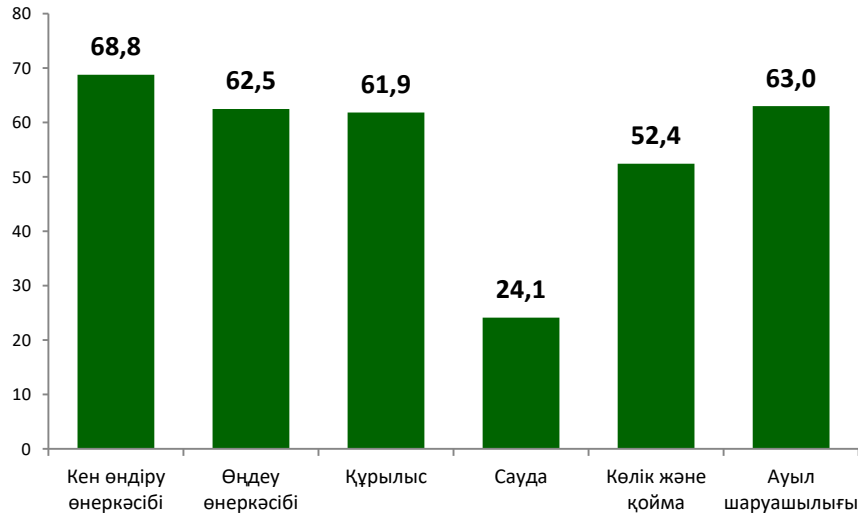
Пікіртерім мақсаты	➤ Салалардағы бизнес конъюнктурасындағы негізгі үрдістерді анықтау
Респонденттер	➤ Кәсіпорындардың басшылары, қаржы бөлімдерінің қызметкерлері
Пікіртерім әдісі	➤ Сауалнама
Пікіртерім жүргізу кезеңі	➤ 2020 жылғы 3-тоқсан
Мониторингке қатысушы кәсіпорындар	3276

Іріктеме туралы мәлімет

Тау-кен өндіру өнеркәсібінің кәсіпорындары	➤ 189
Өңдеу өнеркәсібінің кәсіпорындары	➤ 704
Құрылыс кәсіпорындары	➤ 354
Сауда саласының кәсіпорындары	➤ 920
Көлік және қоймаға жинау кәсіпорындары	➤ 248
Ауыл шаруашылығы	➤ 200

Іріктеме бойынша кәсіпорындардың барлығы ➤ **2615**

1-график. Ірі және орта кәсіпорындардың үлесі, %

2020-жылдың 3-тоқсанында кен өндіру өнеркәсібінен басқа қарастырылып отырған барлық салалар үшін бәсекелестіктің маңызы артты. Сауда саласы бәсекелестік әсеріне барынша ұшырағыш сала болып қалып отыр, онда нарықтық бәсекелестіктің өздерінің бизнесіне ықпалын сезетін кәсіпорындар үлесі 41,2%-ды құрады, өңдеу өнеркәсібінде - 31,7%, ал кен өндіру өнеркәсібінде аталған көрсеткіш 11,6%-ды құрады.

Тау-кен өнеркәсібі бойынша іріктеме негізінен ірі және орта кәсіпорындар арқылы көрсетіліп отыр (68,8%). Оның басым бөлігін мұнай және табиғи газ өндіру, металл кендері, сондай-ақ тау-кен өнеркәсібінде техникалық қызмет көрсететін кәсіпорындар құрайды.

Өңдеу өнеркәсібінде ірі және орта кәсіпорындар сала кәсіпорындарының жалпы санының 62,5%-ын құрайды. Сала бойынша өндіріс көлемінің басым бөлігін металлургиялық өнеркәсіп кәсіпорындары өндіреді.

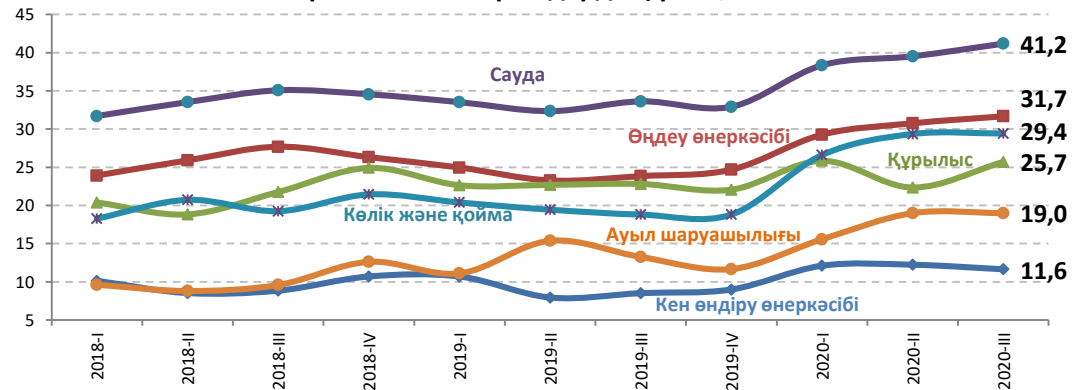
Құрылыс саласы мен ауыл шаруашылығында да ірі және орта кәсіпорындар басым (61,9% және 63,0%).

Көлік және қойма саласы бойынша іріктеменің жартысынан астамы ірі және орта кәсіпорындар (52,4%), олардың көбі мұнай және мұнай өнімдерін құбыржол арқылы тасымалдау қызметтерін көрсетеді. Олардың ішінде табиғи монополия субъектілеріне жататын кәсіпорындар аз емес.

Сауда саласы бойынша іріктемеде де бас жиынтықтағыдай ірі және орта кәсіпорындардың үлесі жоғары емес (24,1%).

Аталған салалар бойынша іріктеме репрезентативтілігі* 53,9% құрайды.

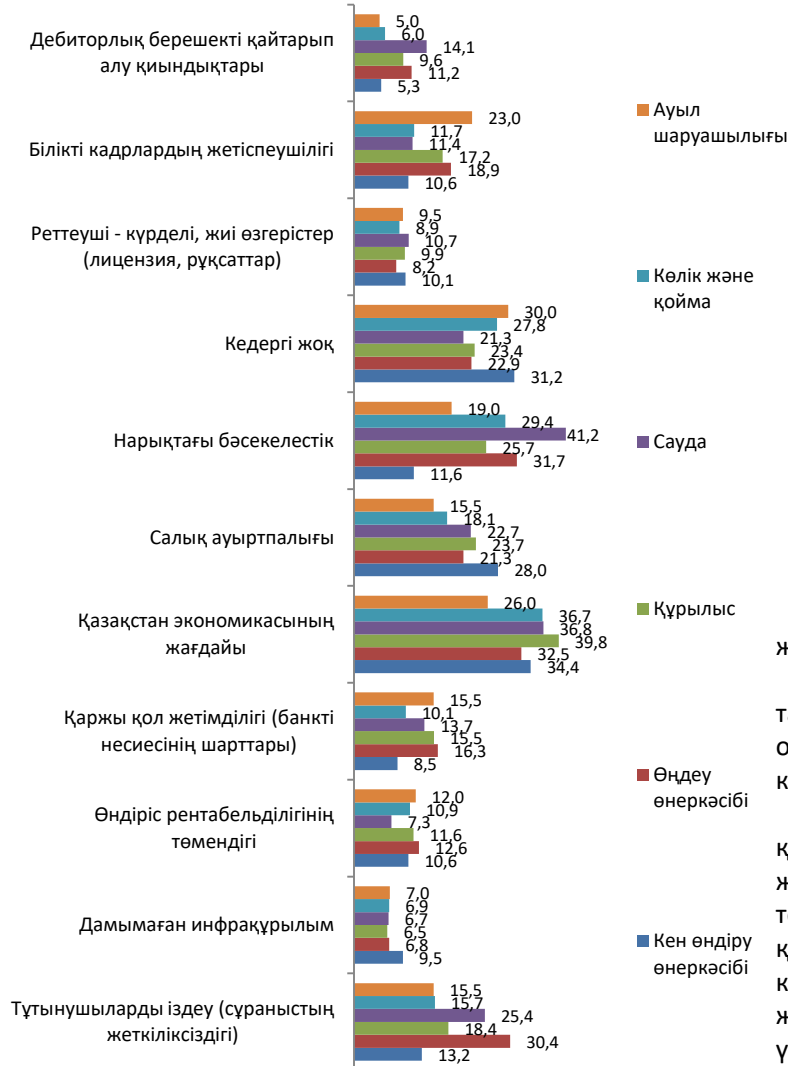
2-график. Нарықтық бәсекелестікті кедергі ретінде көрсеткен кәсіпорындардың үлесі, %

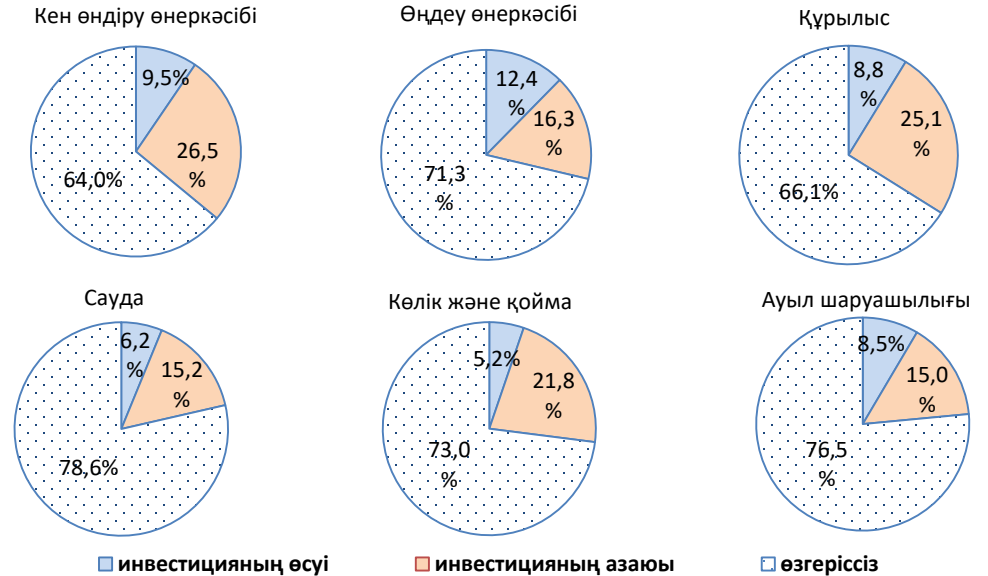
* ҚРҰБ кәсіпорындары мониторингіндегі репрезентативтілігі мына формула бойынша бағаланады: $MҚҚ \text{ ӨСТ} / \text{ҰСБ ӨСТ} * 100$

мұндағы, МҚҚ ӨСТ – ҚРҰБ мониторингіне қатысушы кәсіпорындардың өнімдерін сатудан түскен кіріс (ӨСТ); ҰСБ ӨСТ – Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша ӨСТ

3-график. Кәсіпорындардың инвестициялық белсенділіктерін шектеуші факторлар, %

4-график. Кәсіпорындардың келесі 12 айдағы инвестициялау деңгейінің өзгерісі бойынша күтулері, %

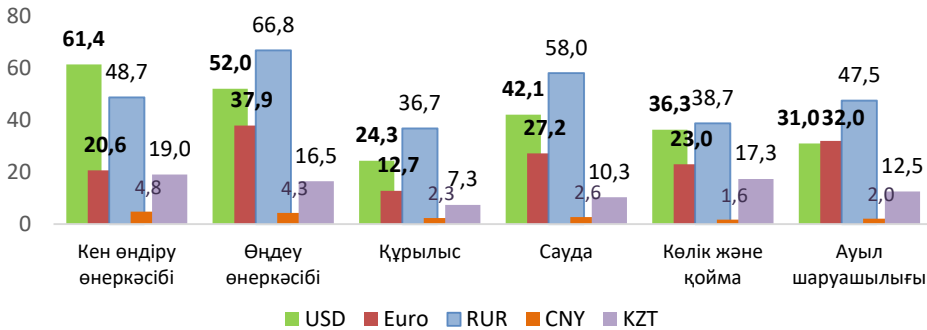
Көптеген кәсіпорындардың пікірі бойынша 2020 жылдың 3-тоқсанында бизнесті жүргізуге негізгі кедергі болған **Қазақстан экономикасының жағдайы**.

Сауда кәсіпорындары үшін ең маңызды шектеуші фактор болып басқа кәсіпорындар тарапынан **нарықтық бәсекелестік** табылады. Өңдеуші өнеркәсіп кәсіпорындары үшін - олардың өнімдеріне деген **сұраныстың жеткіліксіздігі**. Ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының **23%-ы** білікті **кадрлардың** жеткіліксіздігін атап өтті.

Алдағы 12 айда барлық секторлар бойынша қаржыландыру деңгейі жалпы өзгеріссіз қалады, сонымен бірге өңдеу өнеркәсібінде қаржыландырудың ең үлкен өсімі, ал көлік және қоймаға жинау саласында ең төмен өсімі күтілуде. Инвестиция көлемін төмендетуді жоспарлап отырған кәсіпорындардың ең жоғары үлесі кен өндіру және құрылыс саласында, ал ең төмен үлесі ауыл шаруашылығы мен сауда саласында күтілуде. Қарастырылып отырған салалардың бәрінде инвестицияны арттыруды жоспарлап отырған кәсіпорындар үлесінен, оны төмендетуді жоспарлап отырғандардың үлесі артық.

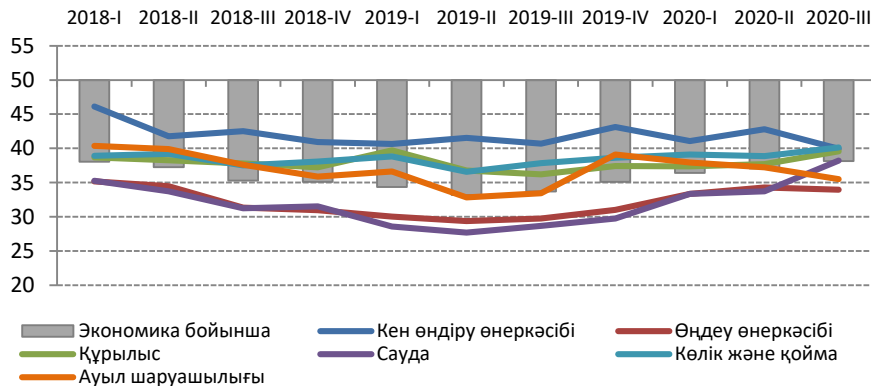
Қаржыландырудың негізгі көздері бұрынғысынша кәсіпорындардың **меншікті қаражаты** болып табылады.

5-график. Есеп айырысуда шетел валютасын қолдану (кәсіпорындардың үлесі, %)

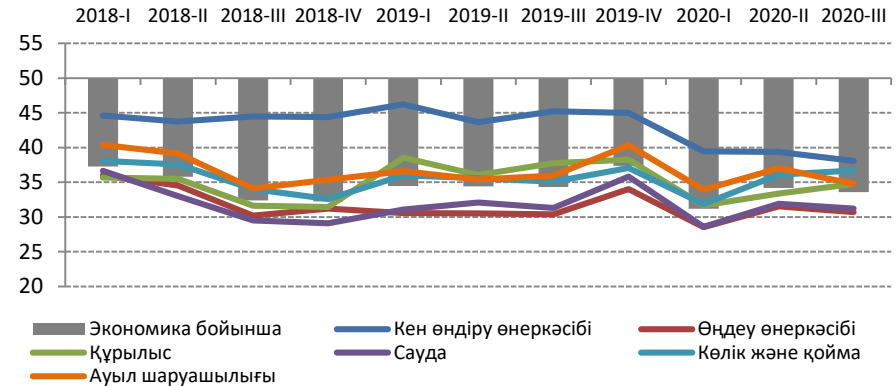

Шетелдік серіктестермен есеп айырысуда кен өндіру өнеркәсібінен басқа қарастырылып отырған салалар үшін қолданылатын негізгі валюта - ресей рублі (өңдеу өнеркәсібінде ресей рублін қолданатын кәсіпорындардың үлесі **66,8%**, саудада - **58,0%**). АҚШ доллары кен өндіру өнеркәсібінде ғана басым (**61,4%**). 2020 жылғы 3-тоқсанда теңгені ең көп қолданған кен өндіру өнеркәсібі кәсіпорындары (**19,0%**).

6-график. Теңгенің Ресей рубліне бағамының өзгеруінің кәсіпорынның қызметіне ықпалы (тоқсан ішінде салалар бойынша ДИ*)

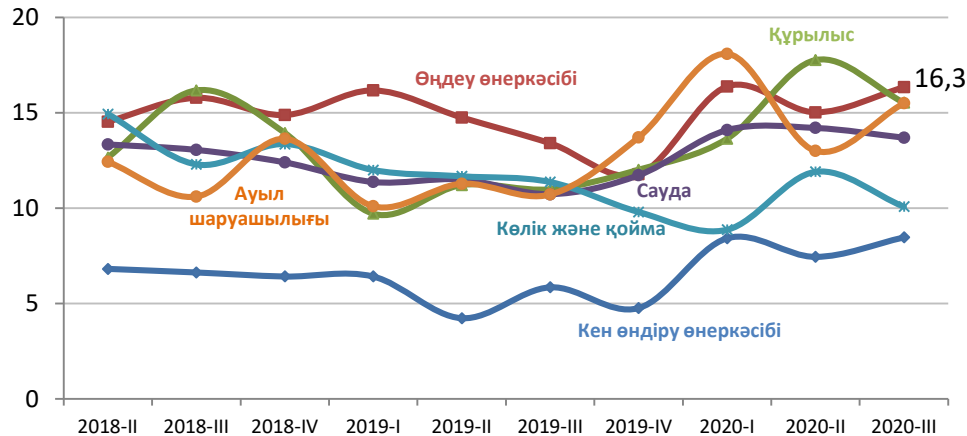
7-график. Теңгенің АҚШ долларына бағамының өзгеруінің кәсіпорындардың қызметіне ықпалы (тоқсан ішінде салалар бойынша ДИ*)

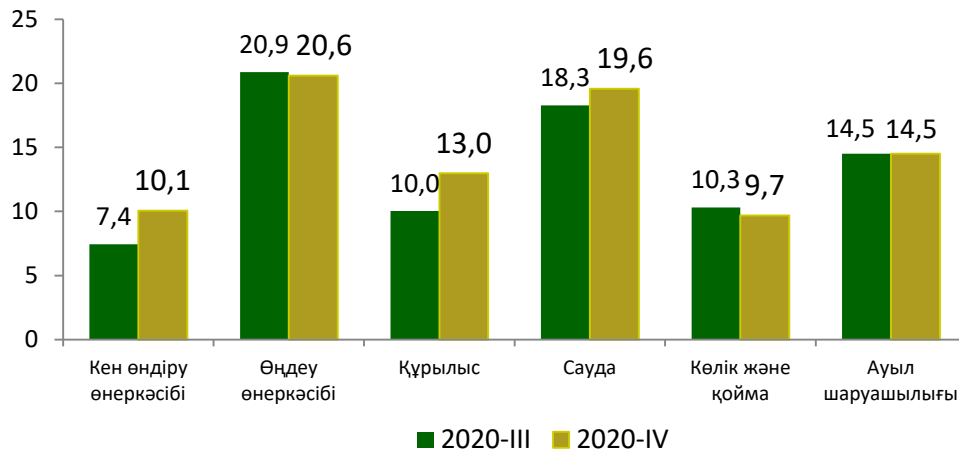
2020 жылдың 3-тоқсанында теңге бағамының **Ресей рубліне** қатысты өзгерісінің кері ықпалы сауда саласының кәсіпорындары үшін бәсеңдеді, бірақ ауыл шаруашылығы мен кен өндіру саласының кәсіпорындары үшін күшейді. Теңгенің **АҚШ долларына** қатысты өзгерісінің кері ықпалы құрылыс саласы мен көлік және қоймалау саласынан басқа қарастырылып отырған барлық салалар үшін артты. Бағам өзгерісі әсерінің ең төмен кері ықпалы кен өндіру өнеркәсібіне тисе, ең көп кері ықпалы өңдеу өнеркәсібі мен сауда саласына тиді.

* ДИ, диффузиялық индекс 50 деңгейінен неғұрлым жоғары (төмен) болса, көрсеткіштің ықпалы соғұрлым оң (теріс), 50 деңгейі ықпалдың болмауын білдіреді

8-график. Банктік кредиттеудің шарттары тиімсіз кәсіпорындардың үлесі, %

9-график. 2020ж.3 және 4 тоқсанда несиелену ниеті бар кәсіпорындар, %

1-кесте. Несиелеудің орташа мөлшерлемесі, %

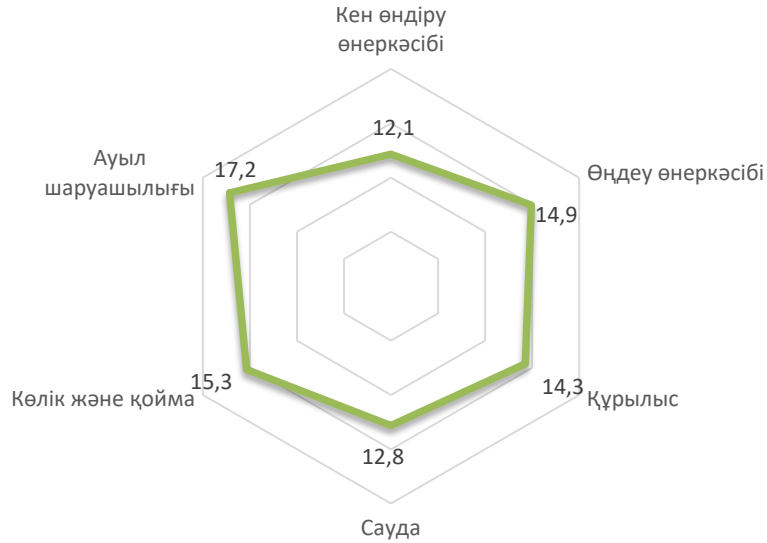
	Теңгемен		Шетел валютасымен	
	нақты	қол жетімді	нақты	қол жетімді
Кен өндіру өнеркәсібі	11,3	3,8	3,9	2,0
Өңдеу өнеркәсібі	10,5	5,4	5,8	2,4
Құрылыс	13,5	5,3	9,4	2,1
Сауда	11,2	7,0	6,9	3,4
Көлік және қойма	12,6	4,0	5,8	2,1
Ауыл шаруашылығы	11,5	5,1	-	2,1

2020-жылдың 3-тоқсанында өңдеу өнеркәсібінің кәсіпорындары банктердің несиелеу шарттарының нашарлағанын атап өтті. Кредиттеу шарттарын қолайсыз деп есептейтін кәсіпорындардың ең көп үлесі өңдеу өнеркәсібіне тиесілі (**16,3%**). Құрылыс, ауыл шаруашылығы және сауда саласында олардың үлесі азырақ. Кен өндіру өнеркәсібі мен көлік және қоймалау саласында олардың үлесі одан да төмен.

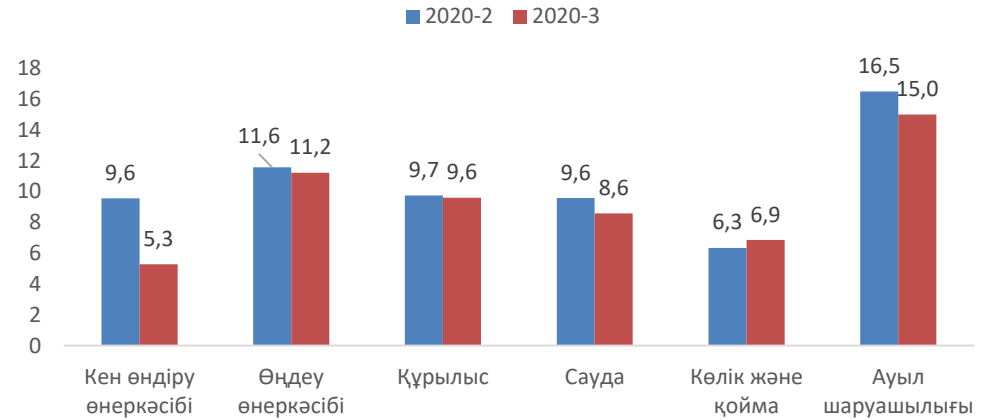
Теңгемен де, шетел валютасымен де алынған несиелер бойынша ең жоғары пайыздық мөлшерлеме құрылыс саласында орын алды (**13,5%** және **9,4%**, сәйкесінше).

2020 жылдың 4-тоқсанында несиелену ниетті кәсіпорындардың ең көп үлесі өңдеу өнеркәсібі мен сауда саласында (**20,6%** және **19,6%**, сәйкесінше), ең төмен үлесі – көлік және қоймаға жинау саласында (**9,7%**).

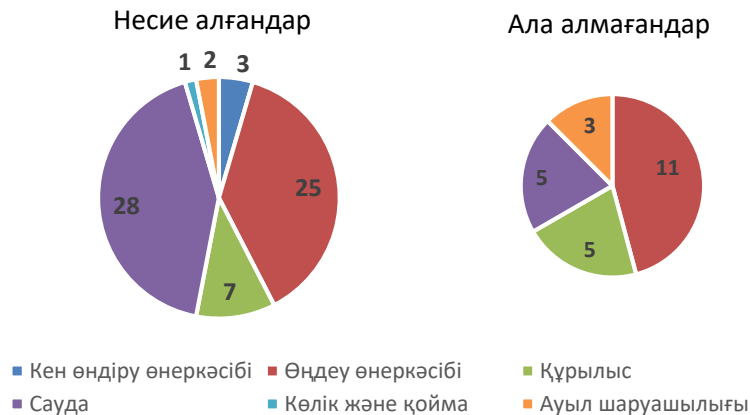
10-график. Орташа* салмақтанған несиелік жүктеме**, %

11-график. Банк несиелері бойынша мерзімі өткен*** қарызы бар кәсіпорындардың үлесі, %

12-график. Несие алуға берілген өтініштерді қарастыру нәтижесі, саны

2020-жылдың 3-тоқсанында ауыл шаруашылығында орташа несиелік жүктеме басқа салаларға қарағанда жоғары болды. Ауыл шаруашылығында өнімді сатудан түскен кірістің орташа есеппен **17,2%** қарызды өтеуге жұмсалады. Бұл көрсеткіштің ең төмен мәні кен өндіру өнеркәсібінде және сауда саласында орын алды (**12,1%** және **12,8%** сәйкесінше).

Банк несиелері бойынша мерзімі өткен (90 күннен астам) қарызы бар кәсіпорындардың үлесі, көлік және қойма саласынан басқа салалардың бәрінде төмендеді. Осындай кәсіпорындардың ең көп үлесі ауыл шаруашылығында (**15,0%**), ең аз үлесі - кен өндіру өнеркәсібінде (**5,3%**).

Банктер 2020-жылдың 3-тоқсанында қарастырылып отырған салалардың ішінен 24 кәсіпорынға несие беруден бас тартты, олардың жартысына жуығы өңдеу өнеркәсібінің кәсіпорындары (11 кәсіпорын). Кен өндіру өнеркәсібі мен көлік және қойма саласында мұндай кәсіпорындар жоқ.

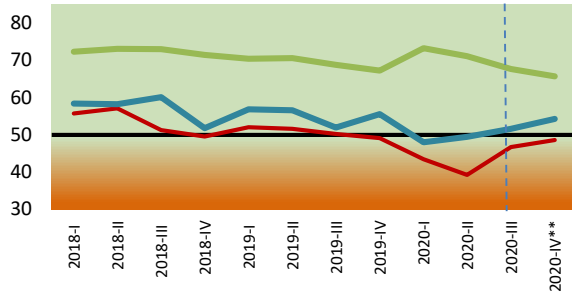
*Орташа салмақтанған мән - бұл жауаптар үлесі бойынша салмақтанған интервалдың орташа мәні

** Ай сайынғы төлем / өнімді сатудан түскен кіріс * 100

*** 90 күннен астам

Кәсіпорындар қызметінің нақты көрсеткіштерін бағалау: Сұраныс және бағаларға шолу

13-график. Кен өндіру өнеркәсібі, ДИ*

14-график. Өңдеу өнеркәсібі, ДИ

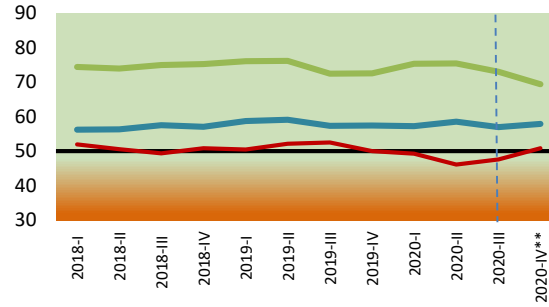

График 15. Құрылыс, ДИ

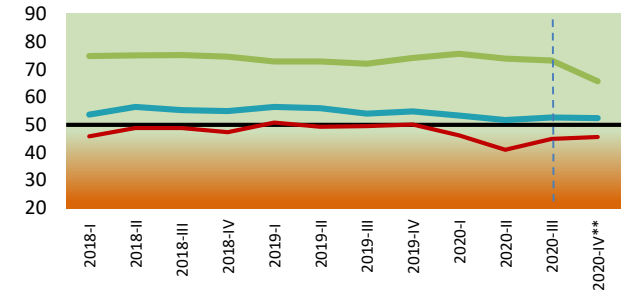
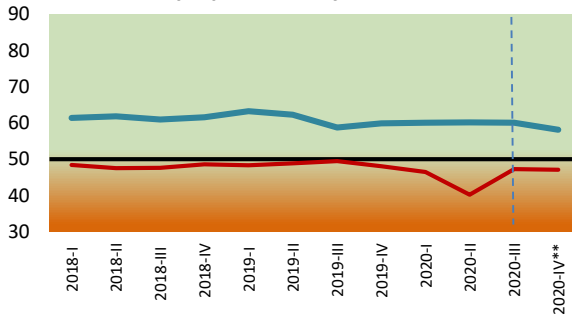
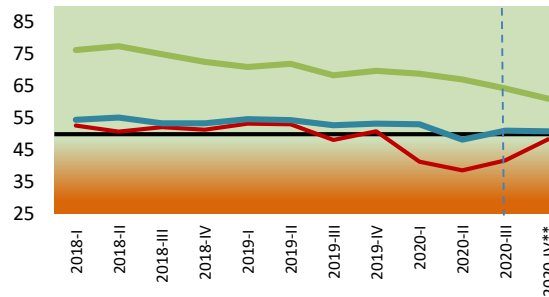

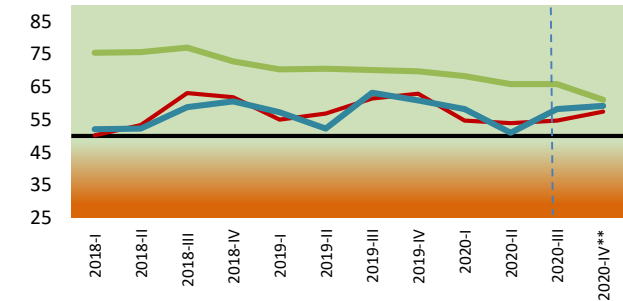
График 16. Сауда, ДИ

17-график. Көлік және қойма, ДИ

18-график. Ауыл шаруашылығы, ДИ

— Сұраныс

— Дайын өнім бағасы

— Шикізаттар бағасы

2020 жылғы 3-тоқсанда **сұранысқа** қатысты жағдай жақсарды. Сұраныстың төмендеу қарқыны айтарлықтай бәсеңдеді. ДИ жақсарғанына қарамастан әлі де төмендеу аясында қалып отыр. Тек ауыл шаруашылығында ДИ өсу аясында қалды, салада сұраныс өткен тоқсандағы қарқынмен өсті. 2020-жылдың 4-тоқсанында ауыл шаруашылығы мен өңдеу өнеркәсібінің кәсіпорындарының күтімі бойынша сұраныс артады, ал қалған салаларда сұраныстың төмендеу үрдісінің бәсеңдеуі жалғасады.

Ауыл шаруашылығында, кен өндіру өнеркәсібінде және көлік және қоймалау саласында **дайын өнім бағасы** жоғарылады. Өңдеу өнеркәсібінде бағаның өсу қарқыны бәсеңдеді, құрылыс пен сауда саласында бағаның өсу қарқыны өзгеріссіз қалды.

Шикізат бағасының өсу қарқыны 2020 жылдың 3-тоқсанында қарастырылып отырған салалардың бәрінде бәсеңдеді, 4-тоқсанда бұл тенденцияның жалғасуы күтілуде.

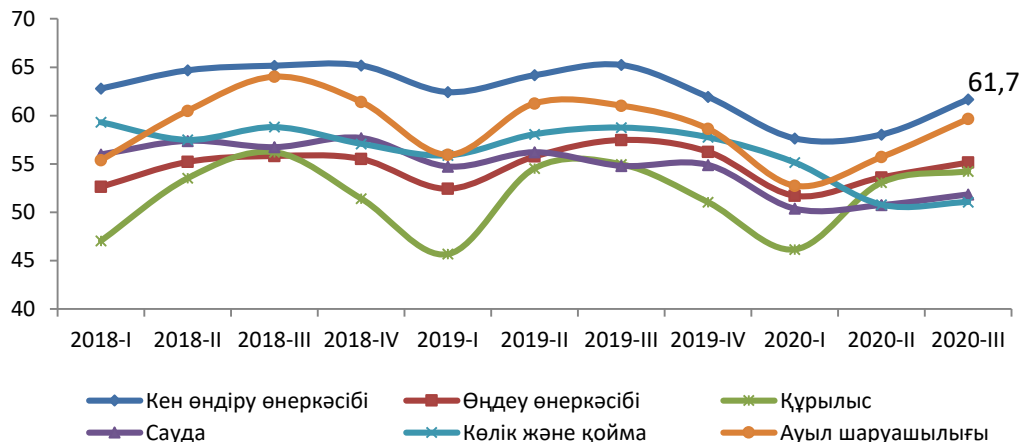
*ДИ, диффузиялық индекс 50 деңгейінен неғұрлым жоғары (төмен) болса, көрсеткіштің ықпалы соғұрлым оң (теріс), 50 деңгейі ықпалдың болмауын білдіреді

** 2020 жылдың 4-ші тоқсаны үшін кәсіпорындардың күтулері келтірілген.

Кәсіпорындар қызметінің нақты көрсеткіштерін бағалау:

Өндірістік қуаттың жүктеме деңгейі

19-график. Салалар бойынша өндірістік қуаттардың орташа алынған жүктемесі*, %

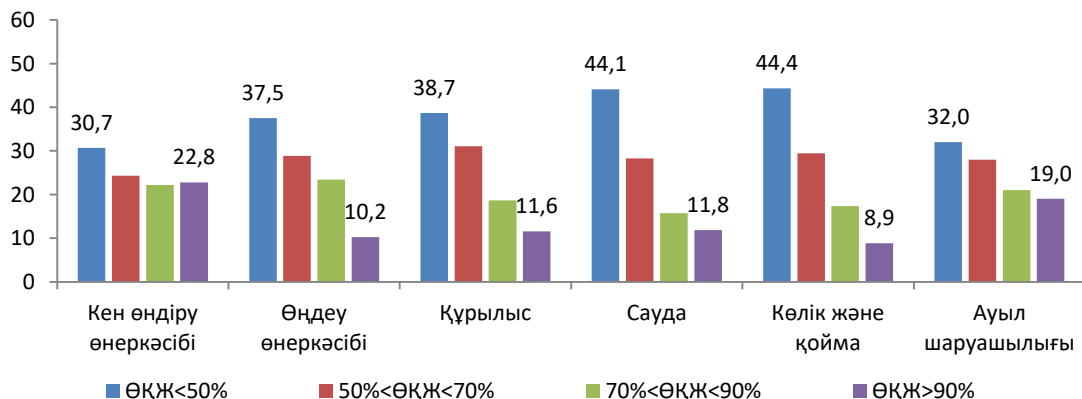
2020 жылдың 3-тоқсанында қарастырылып отырған салалардың бәрінде өндірістік қуат жүктемесі (ӨҚЖ) жоғарылады.

Ең жақсы ӨҚЖ кен өндіру өнеркәсібінде. Мұнда өндірістік қуатты барынша жүктеген (ӨҚЖ \geq 90%) кәсіпорындар үлесі басқа салаларға қарағанда жоғарырақ, ал ӨҚЖ $<$ 50% кәсіпорындар үлесі ең төмен. Ең нашар ӨҚЖ көлік және қоймалау саласында.

Салалардың бәрінде кәсіпорындардың көпшілігінің өндірістік қуатты жүктеу деңгейі 50%-дан төмен.

Нәтижесінде ең жоғары орташа салмақтан ӨҚЖ деңгейі кен өндіру өнеркәсібінде сақталып отыр (61,7%). Сауда саласы мен көлік және қоймалау саласы өндірістік потенциалын ең аз қолданатын салалар болып қалып отыр. Бұл ретте, құрылыс пен ауыл шаруашылығы бойынша ӨҚЖ динамикасының құбылмалылығы көрсеткіштің маусымдық факторларға тәуелділігімен байланысты болғанымен түсіндіріледі.

20-график. Өндірістік қуат жүктемесінің 2020 жылғы 3-тоқсандағы деңгейі, кәсіпорындар үлесі %-бен

* Орташа салмақтанған өлшем – өндірістік қуаттар жүктемесінің деңгейі туралы сұраққа берілген жауаптар үлесі бойынша салмақтанған интервалдың орташа мәні.

Кәсіпорындар қызметінің нақты көрсеткіштерін бағалау:

Кәсіпорындардың қаржылық көрсеткіштері

2-кесте. Негізгі көрсеткіштердің медианалақ мәні*

	АӨК	ЖТҚК	ААК	СР**	ӨҚК	ААҚУ, %
Кен өндіру өнеркәсібі	1,52	1,49	0,19	38,6	0,49	48,5
Өңдеу өнеркәсібі	1,32	1,32	0,26	21,9	0,37	61,5
Құрылыс	1,12	1,26	0,27	20,1	0,32	70,2
Сауда	1,20	1,17	0,44	18,3	0,23	81,8
Көлік және қойма	1,14	1,48	0,13	23,2	0,40	30,1
Ауыл шаруашылығы	1,25	1,29	0,10	24,1	0,39	29,9

3-кесте. Қаржылық көрсеткіштердің сипаттамалары

	Есептеу формуласы	Қысқаша сипаттама
АӨК (ағымдағы өтімділік коэффициенті)	Ағымдағы активтер/Қысқа мерзімді міндеттемелер	Компанияның ағымдағы міндеттемелерді (қысқа мерзімді) айналым активтері есебінен ғана өтеу қабілеттілігін сипаттайды. Көрсеткіш неғұрлым жоғары болса, кәсіпорынның төлем жасауға қабілеттілігі солғұрлым жақсы болады. Норматив 1,2-2.
ЖТҚК (жалпы төлем қабілеттілік коэффициенті)	Активтер/Міндеттемелер	Кәсіпорынның барлық міндеттемесін (қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді) оның барлық активімен өтеу қабілеттілігін көрсетеді.
ААК (активтердің айналымдылық коэфф-і)	ӨСТ/Активтер <i>ӨСТ – өнімді сатудан түскен түсім</i>	Активтерді пайдалану қарқындылығын (айналым жылдамдығын) көрсетеді. Кәсіпорынның іскерлік белсенділігінің көрсеткіштері ретінде пайдаланылады.
СР (сату рентабельділігі)	(ӨСТ-ӨӨҚ)/ӨСТ <i>ӨӨҚ – өнімнің өзіндік құны</i>	Ұйым түсімінің қандай бөлігі пайданы (салық салынғанға дейінгі) құрайтынын көрсететін ұйым қызметінің қаржылық нәтижелілігінің көрсеткіші
ӨҚК (өзін-өзі қаржыландыру коэффициенті)	МК/(МК+Міндеттемелер) <i>МК – меншікті капитал</i>	Меншікті инвестициялық қаражаттың инвестициялауға қажетті жалпы қаражатқа қатынасы
ААҚУ (активтегі айналым қаражатының үлесі)	Қысқа мерзімді активтер/Активтер*100	Баланстың жалпы өтімділігін бағалауға мүмкіндік береді

Кәсіпорындардың қаржы-шаруашылық қызметінің негізгі көрсеткіштері 2020 жылғы 3-тоқсанда былайша қалыптасты:

- кен өндіру және өңдеу өнеркәсібінің кәсіпорындарының өтімділігі ең жоғары болып табылады (АӨК = **1,52** және **1,32**, сәйкесінше);
- төлем қабілеттілігі ең жоғары болып кен өндіру өнеркәсібі мен көлік және қоймалау және саласының кәсіпорындары табылады (ЖТҚК = **1,49** және **1,48**, сәйкесінше);
- іскерлік белсенділік сауда саласында басқаларына қарағанда әлдеқайда жоғары (ААК = **0,44**);
- рентабельділігі ең жоғары кен өндіру өнеркәсібінің кәсіпорындары (СР=**38,6%**), ең төмен көрсеткіш – сауда саласында (СР=**18,3%**);
- инвестициялауды меншікті қаражаттың есебінен қаржыландыру мүмкіндігі кен өндіру өнеркәсібінің кәсіпорындарында жоғарырақ (ӨҚК=**0,49**);
- сауда саласы кәсіпорындарының активтерінің басым бөлігі айналым қаражаты болып табылады (ААҚУ = **81,8%**).

*Орташа деңгейдің экстремалдық мәндердің әсеріне байланысты болуына қатысты медианалақ мәндер келтірілген

** Пайыздар, салықтар және амортизация төлемдері бойынша шығыстар шегерілгенге дейінгі сату рентабельділігі

Кәсіпорындар қызметінің нақты көрсеткіштерін бағалау: Кәсіпорындардың қаржылық көрсеткіштері

График 21. Ағымдағы өтімділік коэффициентінің динамикасы (АӨК)

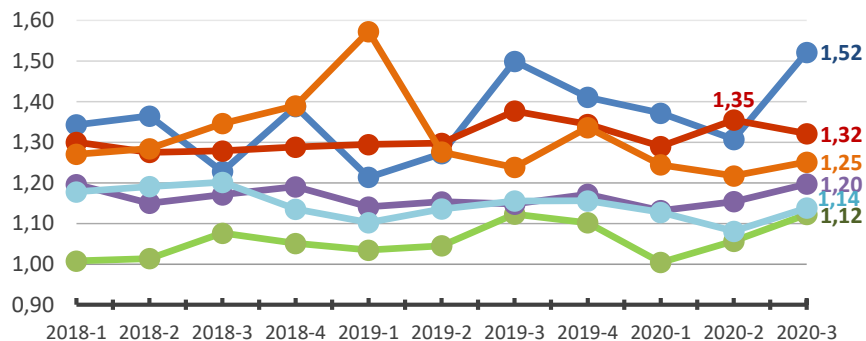

График 23. Өзін-өзі қаржыландыру коэффициентінің динамикасы (ӨҚК)

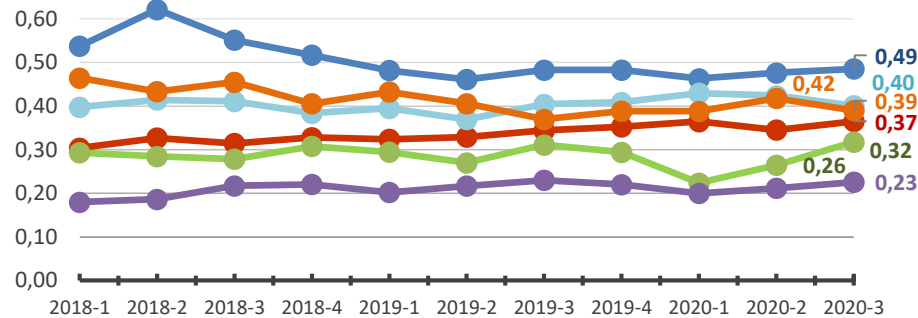

График 22. Активтер айналымдылығы коэффициентінің динамикасы (ААК)

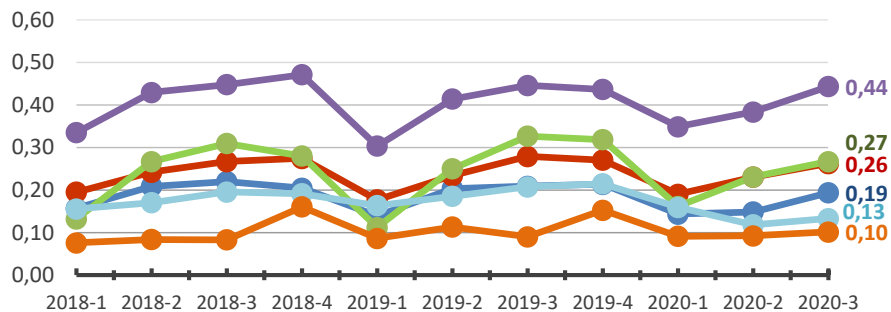
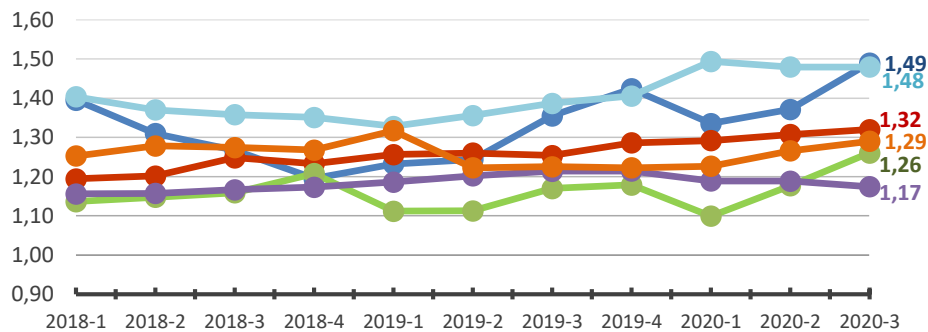

График 24. Жалпы төлем қабілеттілік коэффициентінің динамикасы (ЖТҚК)

— Кен өндіру өнеркәсібі — Өңдеу өнеркәсібі — Құрылыс — Сауда — Көлік және қойма — Ауыл шаруашылығы

2020 жылдың 3-тоқсанында кәсіпорындардың өздерінің қысқа мерзімді міндеттемелерін жабу мүмкіндіктері жақсарды. Тек өңдеу өнеркәсібінде ғана АӨК-ң медианалық мәні аздап төмендеді (1,35-тен 1,32-ге дейін). Кен өндіру кәсіпорындарының АӨК айтарлықтай жоғарылады (1,52). Кәсіпорындардың іскерлік белсенділігі жоғарылады, салалардың бәрінде ААК өсті.

Құрылыс саласының кәсіпорындарының инвестицияны меншікті қаражаттың есебінен қаржыландыру мүмкіндігі өсті (ӨҚК 0,26-дан 0,32-ге дейін жоғарылады), көрсеткіштің төмендеуі ауыл шаруашылығы кәсіпорындарында орын алды (ӨҚК 0,42-ден 0,39-ға дейін төмендеді).

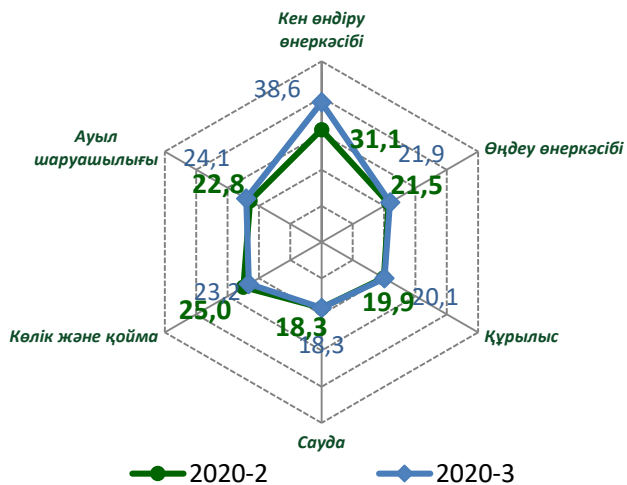
Көлік және қоймаға жинау кәсіпорындарының қысқа мерзімді міндеттемелерге қарағанда ұзақ мерзімді міндеттемелерді жабу мүмкіндігі жоғарырақ, ЖТҚК АӨК-нен жоғарырақ (1,48 және 1,14, сәйкесінше).

* Орташа деңгейдің экстремалдық мәндердің әсеріне байланысты болуына қатысты медианалық мәндер келтірілген

** Қаржылық көрсеткіштердің есептеу формулалары мен сипаттаулары 3-кестеде келтірілген (11-бет)

Кәсіпорындар қызметінің нақты көрсеткіштерін бағалау: Кәсіпорындардың қаржылық көрсеткіштері

25-график. Сатудың орташа рентабельділігі*, %

26-график. Сату рентабельділігінің динамикасы*, %

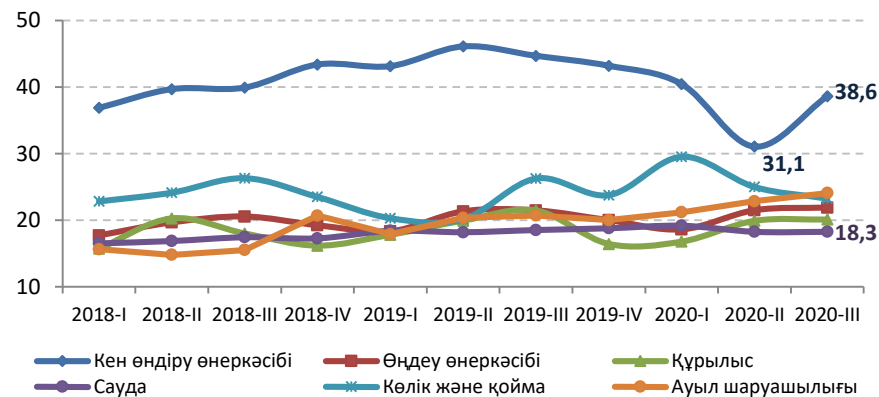
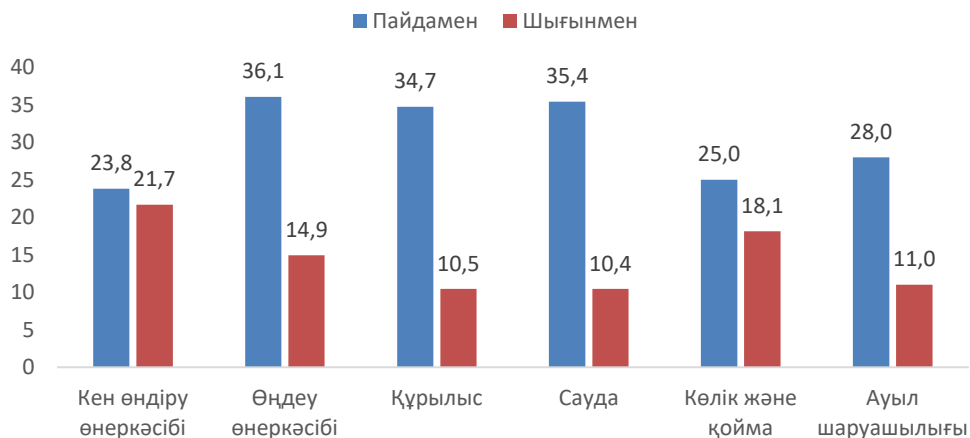

График 27. Қаржылық жылды пайдамен/шығынмен аяқтауды болжайтын кәсіпорындардың үлесі, %

2020-жылдың 3-тоқсанында кен өндіру өнеркәсібінде **сату рентабельділігі** (пайыздар, салықтар және амортизация төлемдері бойынша шығынтар шегерілгенге дейінгі) айтарлықтай жоғарылады (**31,1%-дан 38,6%-ға** дейін). Ауыл шаруашылығында да көрсеткіш аз да болса жоғарылады (**22,8%-дан 24,1%-ға** дейін), көрсеткіштің төмендеуі тек көлік және қойма саласында орын алды (**25,0%-дан 23,2%-ға** дейін).

Кен өндіру өнеркәсібінде сату рентабельділігінің басқа салаларға қарағанда жоғары болғанына қарамастан, қаржылық жылы **шығынмен** аяқталады деп болжап отырған кәсіпорындардың үлесі осы салада көбірек (**21,7%**). Өңдеу өнеркәсібі, сауда және құрылыс саласының кәсіпорындарының болжамы әлдеқайда жақсырақ: оларда жыл **пайдамен** жабылады деп санайтын кәсіпорындар үлесі сәйкесінше **36,1%, 35,4%**, және **34,7%** құрады.

Қаржылық жылды пайдамен жабуды болжап отырған кәсіпорындар қарастырылып отырған салалардың бәрінде шығынмен жабуды болжап отырған кәсіпорындардан көбірек.

* Орташа арифметикалық мәnnің экстремалдық мәндердің әсеріне тәуелділігі жоғары болуына қатысты медианалық мәндер келтірілген

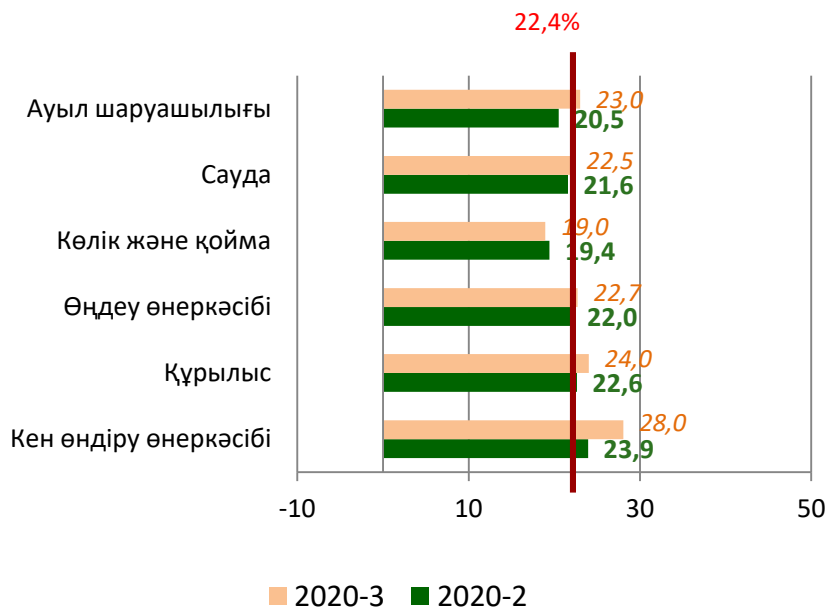
Кәсіпорындар қызметінің нақты көрсеткіштерін бағалау: Салалардағы борыштық ауыртпалық

Банк секторынан тыс, яғни жеткізушілермен, мердігерлермен, тапсырыс берушілермен, сатып алушылармен және т.с. өзара есеп айырысуға байланысты мерзімі өткен берешекке қатысты ахуал біршама өзгерді. Экономика бойынша мерзімі өткен (90 күннен астам) **дебиторлық берешегі** бар кәсіпорындар үлесі **21,7%-дан 22,4%-ға** дейін, ал **кредиторлық берешегі** бар кәсіпорындар үлесі **21,2%-дан 21,9%-ға** дейін өсті.

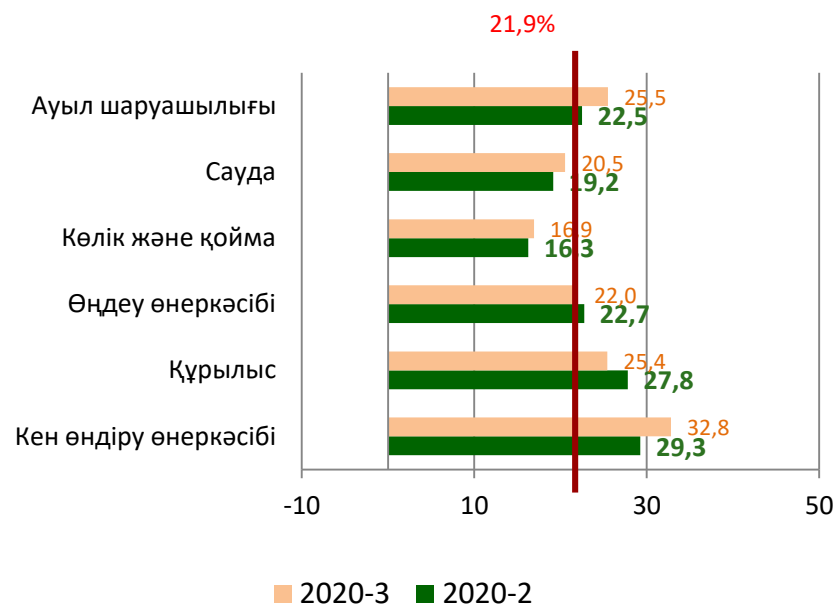
Көлік және қоймаға жинау саласынан басқа салалардың бәрінде мерзімі өткен дебиторлық берешегі бар кәсіпорындар үлесі **артты**. Мерзімі өткен кредиторлық берешегі бар кәсіпорындар үлесінің **өсуі** құрылыс саласы мен өңдеу саласынан басқа салалардың бәрінде орын алды. Мерзімі өткен дебиторлық және кредиторлық берешегі бар кәсіпорындардың ең көп үлесі кен өндіру өнеркәсібінде (**28,0%** және **32,8%**, сәйкесінше).

Сауалнамаға қатысқан кәсіпорындардың **10,6%-ы** дебиторлық берешекті қайтарып алуда қиындықтарға тап болғанын атап өткен жөн. Саудада бұл көрсеткіш **14,1%**, өңдеу өнеркәсібінде – **11,2%**, құрылыста – **9,6%**, көлік және сақтау саласында - **6,0%**, кен өндіру өнеркәсібінде – **5,3%** және ауыл шаруашылығында **5,0%** құрады.

28-график. Мерзімі өткен дебиторлық берешек (%)

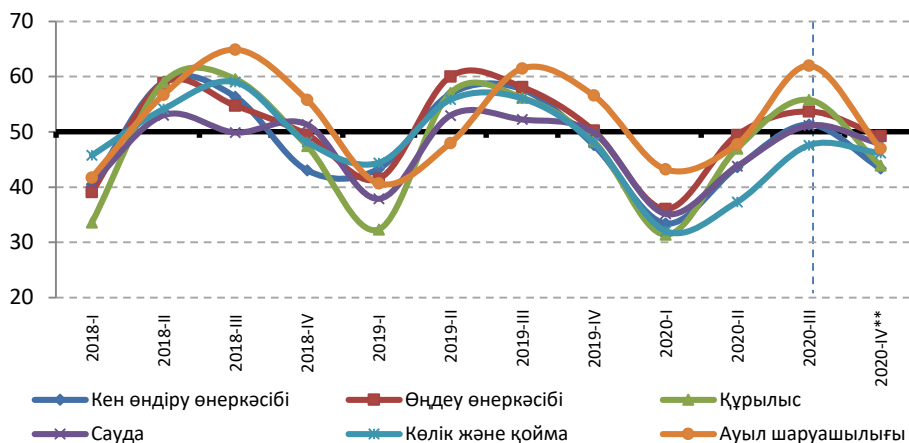

29-график. Мерзімі өткен кредиторлық берешек (%)

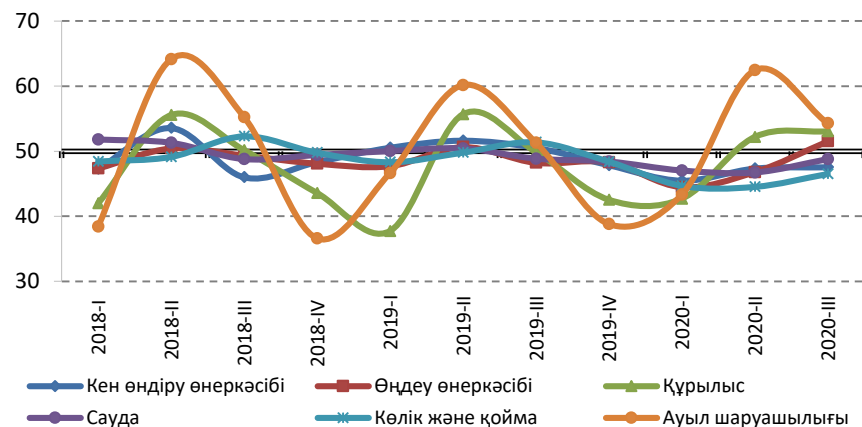

Кәсіпорындар қызметінің нақты көрсеткіштерін бағалау: Еңбекақы мен жұмыспен қамту

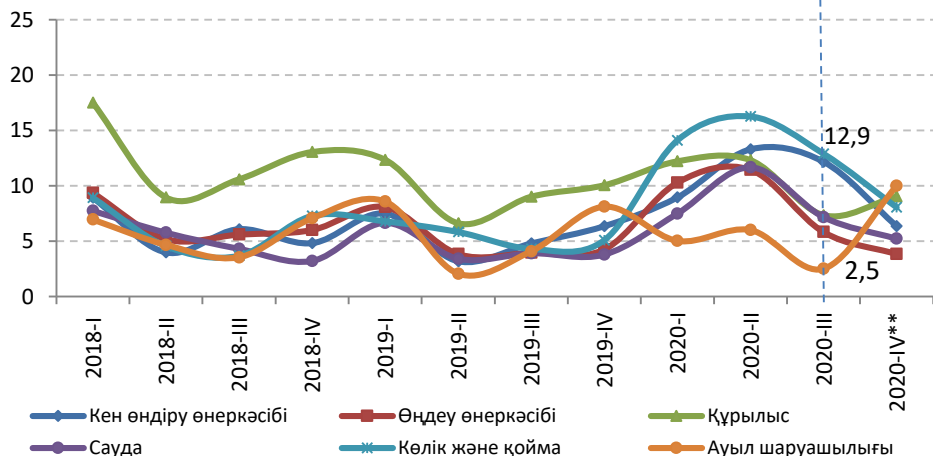
30-график. Өндіріс көлемінің өзгерісі, ДИ %

31-график. Қызметкерлер санының өзгерісі, ДИ *

32-график. Орташа жалақыны төмендеткен кәсіпорындардың үлесі, %

2020 жылдың 3-тоқсанында көлік және қоймаға жинау саласынан басқа қарастырылып отырған барлық салалардың бәрінде **өндіріс көлемі ұлғайды**. Ең жоғары өсім ауыл шаруашылығында болды. Көлік және қоймаға жинау саласы бойынша ДИ жоғарылағанына қарамастан, төмендеу аясында қалып отыр.

Өндіріс көлемінің өсуі жалақы мен кәсіпорындардағы қызметкерлер санына да әсер етті. 2020 жылдың 3-тоқсанында **орташа жалақыны төмендеткен кәсіпорындардың үлесі төмендеді**. 4-тоқсанда бұндай кәсіпорындардың үлесінің одан ары төмендеуі күтілуде. Ауыл шаруашылығы мен құрылыс саласында ғана олардың қызметінің маусымдық сипатына байланысты күтім басқаша болып отыр.

* ДИ, диффузиялық индекс, 50 деңгейінен қаншалықты жоғары (төмен) болса, көрсеткіштің оң (теріс) әсер етуі соншалықты, 50 деңгейі әсер етудің болмағанын білдіреді

** Графиктерде 2020 жылдың 4-тоқсаны бойынша кәсіпорындардың күтімі көрсетілген

- **Бәсекелестіктің ең жоғары дәрежесі** сауда саласында.
- Кәсіпорындардың көпшілігі бизнесті жүргізуді шектейтін негізгі фактор ретінде **Қазақстан экономикасының жағдайын** атайды.
- Теңге бағамының **АҚШ долларына және Ресей рубліне** қатысты өзгерісінің ең төмен кері ықпалы қарастырылып отырған кезеңде кен өндіру өнеркәсібіне тисе, ең көп кері ықпалы өңдеу өнеркәсібі мен сауда салаларына тиді.
- **Өндірістік қуаттардың** ең жоғары **жүктемесі** кен өндіру өнеркәсібінде сақталып отыр.
- 2020 жылғы 3-тоқсанда қарастырылып отырған салалардың бәрінде **сұранысқа** қатысты жағдай жақсарды. ДИ жақсарғанына қарамастан, әлі де төмендеу аясында қалып отыр. Тек ауыл шаруашылығында ДИ өсу аясында қалып, сұраныстың өсуі өткен тоқсандағы қарқынмен жалғасты.
- Кен өндіру өнеркәсібінде **сату рентабельділігі** басқа салаларға қарағанда жоғары.
- Көлік және қоймаға жинау саласы 3-тоқсанда сату рентабельділігі төмендеген және өндіріс көлемі өспеген жалғыз сала болып отыр.
- Ауыл шаруашылығында **банк несиелері бойынша мерзімі өткен** (90 күннен артық) **берешегі бар** кәсіпорындар үлесі әлдеқайда жоғары.
- 4-тоқсанында **сұраныстың** ары қарай жақсаруы, **шикізат бағасының** төмендеуі және **жалақыға** қатысты жағдайдың жақсаруы күтілуде. Сонымен қатар **өндіріс көлемінің** маусымдық төмендеуі күтілуде.